

SOOMLASED OPERETIPUBLIKUNA RAHVUSOOPERIS „ESTONIA” HOOAJAL 2003/2004*

KRISTI EBERHART

Töötasin hooajal 2003/2004 Rahvusoperi „Estonia” saaliteenindajana (piletöörina), mistõttu viibisin teatris peaaegu viiel päeval nädalas. Kuna töö seisnes publikuga suhtlemises ja võimaldas viibida etendustel, andis see ka võimaluse publikut vaadelda. Sain jälgida publikut nii enne etendust, vaheaegadel kui ka etenduse ajal, nii parteris kui rõdul, nii trepil pileteid kontrollides, kohvikorrapidajana kui ka kavu müües.

Kuna Rahvusoper on sõlminud lepingu transpordi- ja reisifirmadega, on pilet „Estonia” teatrisse üks Soome turisti reisipaketi atraktsioon – soovi korral lülitatakse teatrikülastus tema Tallinnas käigu ürituste hulka. Etenduse valik sõltub turisti Tallinnas viibimise kuupäevast, olgu siis mängukavas ballett, ooper või operett.

„Estonia” saalis on 683 kohta, kassa ametlikult kinnitamata andmetel oli 2003/2004. aasta hooajal saali täituvus keskmiselt 70%. Keskmiselt 35% publikust moodustasid Soome turistid; hooaja vältel reserveeriti sageli etendusi turistide tarbeks, mis tõstis saalide keskmist täituvust. Need etendused võisid alata ka vastavalt varem, et turistid jõuaksid pärast laevale. Ühe etenduse küllastajate arv oli hooajal keskmiselt 400 inimest.

Käesolev vaatlus ei sisalda täpseid arve ja protsente, küll aga üldisi tendentse koos eranditega ja soome publiku käitumise kirjeldust nii etenduse vastuvõtul kui etendusevälisel ajal.

Piirasin oma vaatlust operetietendustega, et hoida toeks žanrilist ühtsust publiku reageeringutele.

Soome publiku eripära tuli selgemalt esile just operetietendustel, ooperi ja ballettipublikuna sarnanesid nad rohkem kohaliku publikuga, olles muuhulgas ka ülimalt kompetentsed, mis annab tunnistust nende haritusest ja teatrivaatamise kogemusest.

„Estonia” teatri repertuaari žanriline eripära (ooperid, balletid ja operetid) ei sea keelepiire, mistõttu ta sobib turistidele pakkumiseks väga hästi, operett on neist žanritest aga kõige rahvuskesksem, kuna nii pikad dialoogilõigud kui ka laulusõnad esitatakse eesti keeles. Kui saal oli reserveeritud turistidele, oli lava kohal ekraanil ka soomekeelne tõlge, reaetendustel aga tõlge puudus.

„Estonia” kavalehed on koostatud tavaliselt neljas keeles: eesti, vene, soome ja inglise keeles, seega võib võõrkeelt kõnelev külastaja osta kava ja lugeda sealt sisukokkuvõtet. Nõnda laheneb näiline takistus pakkuda operetti turismikaubaks, rääkimata sellest, et opere-

* Käesolev kirjatöö valmis Tartu Ülikooli teatriteaduse tudengil retseptisiooniteooria ja publiku-uurimise meetodite kursuse praktilise tööna.

Johann Straussi „Viini veri“. Lavastaja Monika Wiesler.
Esiplaanil Annika Tõnuri, Väino Puura, Janne Ševtšenko ja Hans Miilberg.

tis on palju muusikat, laulu ja tantsunumbreid.

Hooajal 2003/2004 oli „Estonia“ repertuaaris neli operetti, neist kolm Austria lavastaja-koreograafi **Monika Wiesleri** lavastatud: Franz Lehári „**Lõbus lesk**“, Johann Straussi „**Viini veri**“ ja operetirevüü „**Vahuvein ja paprika**“ (kus „Estonia“ solistid, orkester, ooperikoor ja balletirühm esitasid aariaid igihaljastest operetidest). Neljas oli Ivo Eensalu lavastatud Eduard Künneke operett „**Onupoeg Bataaviast**“.

Monika Wiesleri lavastajakäekirja iseloomustab traditsiooniline suurejoonelisus, ta toob opereti lavale ajastu-truuna, kostüümid ja dekoratsioonid on ajaloolised ja rikkalikud (kunstnikud Kustav-Agu Püüman ja Eldor Renter) – üldmulje jääb lavapildist pastelne, maaliline ja luksuslik. Kuna Monika

Wiesler on ühtlasi koreograaf, ongi tema operettide kulminatsioonid ja publiku lemmikkohad väga tihedalt, karakterseelt ja fantaasiarikkalt läbi komponeeritud tantsunumbrid, opereti sündmuste ajale ja tegevuskohale vastavalt eri stiilides ja rahvuslike eripäradega, mis kulmineeruvad sageli tardumisega grupikompositsiooniks ja mis pälvivad alati suure aplausi.

Ivo Eensalu lavastatud kammerlikumas operetis aga osalevad vaid solistid, puudub koor, puudub ka balletirühm ja orkester on esindatud vähendatud koosseisus, sõnalist dialoogi on aariate mahuga võrreldes väga palju ja tantsunumbreid vaid markeeritakse mõne sammu ja kehapöördega (liikumisjuht Tatjana Järvi). Kuna papist muistisena mõjuv „Onupoeg Bataaviast“ ei olnud just eriti atraktiivne ja meelitas publiku-

Viiekümneaastane Väino Puura mängib endiselt noori armastajaid, Tõnu Kilgas muutub laval orgaanilisuse ja kaasaegsuse oasiks, Voldemar Kuslap mõjub väärika legendina.

na vaid nostalgilisi vanu kohalikke inimesi, kes mäletavad veel sama opereti eelnevaid lavastusi möödunud aegadest, siis kevadel seda operetti enam mängukavva ei võetud.

„Estoniale“ on iseloomulik traditsioonidest lugupidamine igas žanris, sealhulgas ka operetis. Monika Wiesler on ilmselt oma vaatamänguliste tantsunumbritega tõstnud opereti atraktiivsuse Eestis seninähtamatule tasemele, ent praeguses „Estonia“ operetis puuduvad sellise suurusjärgu staarid, nagu olid veel hiljuti Helgi Sallo, Katrin Karisma ja küllalistena draamarindelt Urmas Kibuspuu ja Jüri Krjukov. Viiekümneaastane Väino Puura mängib endiselt noori armastajaid, Voldemar Kuslap mõjub väärika legendina, Tõnu Kilgas muutub laval orgaanilisuse ja kaasaegsuse oasiks, ent noorte hulgas napib just näitlejameister-

likkust, mis on operetižanris siiski oluline. Mängustiil viitaks justkui esimesele Eesti Vabariigile või 1940-50-ndatele aastatele. Mitte miski ei seo „Estonia“ operetti tänase teatri või tänapäevase näitlemise tasemega.

Seetõttu peletab ta eemale noore publiku ja võlub vanemat, kellele võib tunda da võõras meie kaasaegne draamateater.

Siit tuleb mängu huvitav fenomen: kui „igihaljaste meloodiate“ kõrval on opereti sisu ju reeglina lihtsameelselt kergemeelne ja üritab igavuse ja labasuse tagant mõjuda pikantse ja frivoolsena, siis millegipärast peetakse siivutuks, kui napsitanud teatriküllastajad pisut lärmakamalt kaasa elavad ja väidetavalt takistavad publikut laval toimuvat nautimast. Miks peaks operetietendusel valitsema saalis akadeemiline ja väärikas atmosfäär? Olen selle üle õhtust õhtusse imes-

Operetirevüü
„Vahuvein ja
paprika“.
Lavastaja
Monika Wiesler.
Pildil
Urmas Põldma ja
Tiiu Laur.

tanud, kui kostüümis piletöör peab minema ja sosistama erutunud vaatajale: „Tasem, palun, te segate teisi!“ Segate, ent mida tegemast? Tüdrukute säärejooksu jälgimast? Või läheb vaatajal midagi kaduma kulunud ja banaalsetest süžeeikäikudest?

Kui hinnata operetti puhtalt ajaloolise žanrina, miks piirata siis publikut järgalt palju hilisemal ajal ja teist tüüpi teatri atmosfääris kujunenud teatrikäitumise reeglite järgi?

Soome turist „Estonia“ operetietendusel

Vanus: Keskmine soomlasest teatrikülastaja „Estonias“ on 50–65-aastane. Üllatavalt suur on aga ka väga eakate inimeste osa, mis on iseloomulik ühtlasi kogu „Estonia“ publikule, ka kohalik publik on teiste Eesti teatritega võrreldes keskmisest vanem, u 50–75-aastane. Teater pakub pensionäridele sageli soodushinnaga etendusi, nad on püsipubliku esindajad, kes on „Estonia“ teatris käinud aastakümneid ja kes leiavad eest justkui konserveerituna oma noorusaja teatri. Kõik see lisab jõudu legendile, na-

gu oleks „Estonia“ omaette riik riigisteiste meie teatrite hulgas.

Üllatavalt palju on soome publiku hulgas ka invaliide, eriti liikumispuudega inimesi, kes, elanuna vabas ühiskonnas, osalevad igati aktiivselt elus ja tunnevad sellest rõõmu.

Soome ja „Estonia“ publiku kõrgemast vanusest tingituna tuleb ette ka tervisehäireid: minestamised, südamerabandused ja isegi infarktid pole haruldased.

Sugu. Kõige sagedasemad teatrikülalastajad on kesk- või pensioniealised abielupaarid, aga ka mitmest abielupaarist moodustunud kuue- kuni kaheksaliikmelised grupid, kes näivad olevat tutvunud reisil. Levinud on ka kolme-neljaliikmelised keskealised, vabameelsed, pidumeeleolus ja feministlike sugemetega naisrühmad ning keskealised seiklusi otsivad meeste sõpruskonnad. Soome teatripublik Eestis tundub olevat võrdne nii meeste kui naiste osas. Vallalised keskealised mehed ja naised toovad sisse soomlastest publiku ühe olulise joone: alkoholi. „Estonia“ kohalik publik on aga selgelt naissoodominandiga, küpses keskeas naised või pensionärid.

Sotsiaalse staatuse erinevused. Soome publik näib kuuluvat ühtsesse enesega rahul olevasse kesk- või kõrgema haridusega keskklassi, rikkamad ja vaesemad inimesed kuigi silmatorkavalt ei eristu. Istepaigad on reisirühmas jaotatud põhimõttel: kes ees, see mees. Odamamatel ja kallimatel piletitel pole nende jaoks tuntavat vahet, loeb ainult nähtavus vaatekohalt.

Rahvuslik iseloom. Soome publik on valdavalt väga suhtlusaldis, sõbralik ja avatud, suheldes meelsasti ka teenidava personaliga. Soomlane kõneleb soome keeles ja eeldab selle oskust ka kohalikult personalilt. Eestlannadest piletoõride hulgas on kasutusel omapärane eesti-soome keele sünteesvariant,

kus peale kindlate ja korduvate väljendite on vabas vestluses sõnatüved soomepäraseid, grammatika aga eestipärane ehk nn Koidula sündroom.

Soome turist on küll väga suhtlusvalmis, ent see avatus on olemuselt pinna-pealne, ilmnedes kas või selles, et nad ei järgi peaaegu kunagi saaliteenindaja juhiseid. Rõõmsalt sädistav grupp istub sageli valesse kohta, tekitades vahetult enne etendust ummikuid ja segadusi, kaotamata seejuures oma huumorimeelt ja head tuju, mida rikkumata lahendavad piletoõrid kiirelt tekkinud probleemid.

Teatrisse tulek. Soome publik tuleb teatrisse õigeaegselt, enamasti (turismi)gruppidena ja umbes pooletunnise ajavaruga, mille nad täidavad puhvetis viibides. Riietus on neil pidulik vabaajarõivas, naistel soliidne pükskostüüm või seelik ja pluus ning meestel ülikond. Teksades ja kampsunis ollakse väga harva, mitte kuigi sageli, kuid aeg-ajalt esineb ka õhtutualette.

Soome publik annab üleriided alati riietehoidu ja enamasti kasutavad naised ka vahetusjalatseid. Seevastu inglise keelt kõnelev publik, keda on küll protsentuaalselt vähem, soovib alati üleriides teatrisaali siseneda, olles enamasti teksades, kampsunites ja saabastega. Meeldetuletuse peale võtavad nad hämminguga omaks kombe jätta üleriided garderoobi.

Kõige pidulikum on siiski kohalik publik. Nende seas on püsivaatajaid, kellest mõned käivad peaaegu igal õhtul teatris, neid on „Estonias“ kümmekond, nad on nagu omainimesed, kellest mõned ongi teatri endised töötajad; aga ka publik, kes satub teatrisse harva ja kelle maani õhtutualetid, paljastatud õlad ning ühiskonnas partner käevangus räägivad suhtumisest Rahvusoooperisse ja teatrisse kui prestiižsesse vaba aja veetmise viisi.

Küsimused. Esitatavad küsimused puudutavad põhiliselt seda, kus miski teatrimajas asub ning kuidas orienteeruda.

Kui hinnata operetti puhtalt ajaloolise žanrina, miks piirata siis publikut jäigalt palju hilisemal ajal ja teist tüüpi teatri atmosfääris kujunenud teatrikäitumise reeglite järgi? „Vahuvein ja paprika“.

Puhvet. Puhvet on soome publiku lemmikkoht teatris, sinna suundutakse kohe ja sealt lahkutakse äärmise tõrksuse ja vastumeelsusega. „Estonia“ publikut teenindav personal on välja töötanud erimeetmed Valges saalis ehk suures kohvikus viibivate inimeste teatri-saali saamiseks, sest vaheaja lõppu tähistav signaal ei pruugi mõjuda. Saali-administraator käib ringi, kõlistades peos väikest kellukest; piletöör, kelle positsioon on parasjagu Valges saalis, läheb ja kükitab nurgas olevate lülitite juurde ja vilgutab Valge saali tulesid. Kui ka see ei aita, tuleb pöörduda ini-

meste poole isiklikult ja paluda neid minna etendust vaatama.

Alkohol. Üle poole soome publikust on juba teatrisse tulles kergelt švipsis, väike protsent aga tõsisemas joores. Vaheaegadel puhvetis tõstetakse pidu-meeleolu veelgi. Sageli tuleb mõni vaataja saalist eemaldada, kuna ta kas segab etendust, seda siiski innustavate ja vaimustunud kommentaaridega, või on magama jäädes norskama hakanud. Juhtub ka, et väga purjus inimene lah-kub ise saalist suvalisel hetkel ja tahab peagi sinna tagasi minna, ent „Estonia“ kodukord näeb ette, et etenduse ajal võib

siseneda vaid teisele rõdule. Sageli ületavad naised alkoholilembuses mehi.

Etenduse vastuvõtt. Publikuna on soome turist operetižanrile väga tänuväärne, kuna on kohalikust teatrikülastajast tunduvalt emotsionaalsem ja soojem. Kui eestlased saavad operetis naerda peamiselt Tõnu Kilgase päevakajaliste ja päevapoliitiliste naljade peale, siis soomlastest publik naerab vähe. Nad ei saa küll aru dialoogist, ent lähevad kaasa aariate ja tantsunumbritega, hakkavad sageli tantsule kaasa plaksutama, hõikavad: braavo!!! ja aplodeerivad aariatele kaua ja intensiivselt. Eesti publik istub operetti vaadates vaoshoitult ja endassetõmbunult ning etenduse lõpul järgneb tuimavõitu ja monotoonne, ent kestev aplaus. Soomlased on vahetumad ja spontaansemad. Sageli valguvad nad etenduse lõppedes saalist välja, näod õhetamas rõõmust, ja tänavad etenduse eest. Eesti publiku ilme on saalist väljudes pigem kurnatud ja mittemidagiütlev. Kui üks kohalik firma reserveeris oma töötajatele operetietenduse ja saalis istusid erandkorras ainult eestlased, olid näitlejad-lauljad laval meeleheitel, nad pingutasid kõigest väest, aga saal ei reageerinud kuidagi. Näitlejad on juba harjunud mängima soome publikule. Kohalik ooperi- ja balletipublik on operetipublikust muidugi erinev, valdavalt asjatundlik ja suure vaatamiskogemusega.

Üldjuhul ei sega soome publik etendust mobiilikõnede ega jutuajamisega, mis eestlaste hulgas on sagedasem.

Kokkuvõte

Kassast saadud info järgi on soomlasi publiku hulgas vaid umbes 35%. See tuli mulle suure üllatusena, sest kuna nad on valjuhäälsed ja temperamentsed, võttes kogu tähelepanu endale, olin ma veendunud, et neid on vähemalt 75%. Vaiksed ja vaoshoitud kohalikud eesti ja vene teatrisõbrad veedavad teatriõhtu

nende kõrval peaaegu märkamatuks jäädes.

Soome publiku meeleolu ja käitumine on laetud eksalteeritusest ja elevusest, kuna viibitakse ju eeskätt lõõgastaval puhkereisil. Teater on vaid üks sündmus paljude muljete seas, õhtuks ollakse siiski juba natuke muljetest väsinud, keskendutakse rohkem elunautimisele ja pidumeeleolule, teater kui esteetilise elamuse allikas jääb kõrvalisemaks momendiks, oodatakse meelelahutust, vaheaegade seltskondlikku melu ja tunglemist puhvetilettide ümber, esteetilist elamust hinnatakse eelkõige siiski ooperi- ja balletietendustel.

Turistide atraktsiooniks muutumise tõttu valitseb Rahvusooperis, eriti just operetietendustel pigem kõrtsi- kui teatriõhkkond. See, mida laval pakutakse, tuleb kui lindilt, masinliku professionaalsusega, ka orkestriliikmed hiilivad keset vaatust suitsupausile, kui nende pill parasjagu ei mängi, keegi ei ela laval sündivale hingega kaasa, sest seal ei sünni kordumatu looming, görlid viskavad kankaanis jalgu, peategelased arutavad kulunud pikantseid intriige, näitlejate mäng äratav alguses üsnagi võõristust, aga harjub sellegagi.

On selge, et „Estonia“ sõltub rahaliselt turistidest, et turistid tagavad saalide täituvuse ja täissaali atmosfääri publiku hulgas, mis toidab nii ju ka laval viibijaid.

Ja kohalik vaataja, kes juhtub harva teatrisse, ei tea oodata, et satub nõnda hedonistliku melu keskele.

KRISTI EBERHART (1974) on lõpetanud 2004 Tartu Ülikooli teatriteaduse erialal. Bakalaureusetöö teema „Anima allegra“. Avaldanud teatrikriitikat ajalehtedes „Sirp“ ja „Eesti Päevaleht“, ajakirjas „Teater. Muusika. Kino“ ning artiklikogumikus „Teatrielu 2003“.